

УДК 336.717.3

*А.А. Мецєряков,
д.е.н., зав. кафедрою «Фінанси і кредит», Академія митної служби України
А.А. Каїрбеков,
студент, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара*

РЕСУРСНА БАЗА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано сучасний стан основних джерел формування ресурсної бази банківського сектору України, запропоновано шляхи поліпшення підходів щодо формування ресурсної бази банків.

In the article the modern state of basic sources of forming of resource base is analysed bank the sector of Ukraine, the ways of improvement of approaches are offered in relation to forming of resource base of banks.

Ключові слова: *ресурси банків, зобов'язання, власний капітал, пасиви, кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб, кошти банків.*

Вступ. Банківська система є одним із найважливіших елементів економіки країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх у функціонуючий капітал. Від оптимальної ресурсної бази комерційних банків залежать такі важливі показники їх діяльності як рентабельність та ліквідність, тому проблема формування та ефективного використання ресурсної бази банків залишається актуальною і вимагає подальшого дослідження.

Перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема розбіжності строків залучення та розміщення ресурсів, тобто не вирішене остаточно завдання забезпечення ліквідності та платоспроможності. Окрім проблеми розбіжності строків активних та пасивних операцій, на ліквідність комерційних банків впливає і такий фактор, як стабільність ресурсної бази.

Кризові явища у фінансовій системі України загострили цю проблему ще більше. Тому пошук шляхів оптимального формування та подальшого використання ресурсної бази банків є актуальною проблемою сьогодення.

Формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система має володіти сукупністю ресурсів достатніх як для кредитування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для розвитку інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності. Обсяг фінансових ресурсів визначає попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за пасивними, так і за активними операціями [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив зробити висновок проте, що вирішенню даних проблем присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Питання ефективної діяльності банків, зокрема, проблеми ресурсів та питання розробки ресурсної політики досліджувалися у роботах провідних іноземних вчених, таких як Дж. Е. Доллан, Б. Едвардс, Е. Гілл, Дж. Розмарі Кемпбелл, Р. Коттер, Е. Рід, П. С. Роуз, Д. Сінкі, Ж. Рівуар, А. В. Глаголевої, Г. С. Ланової, В. М. Усокіната інших.

В Україні дослідження проблем банківської системи здійснювали такі провідні вчені як О. Д. Василик, О. В. Васюренко А. Вожжов., О. В. Дзюблук, Ж. Довгань, О. Д. Заруба, М. М. Коваль, О. І. Лаврушин, А. М. Мороз, М. І. Савлук, О. Б. Ширінська, та інші. В роботах цих науковців глибоко аналізуються проблеми ресурсної політики та управління ресурсами комерційних банків.

Орієнтуючись на розробки цих науковців, а також на останні статистичні дані, спробуємо визначити сучасні проблеми формування ресурсної бази банків та проаналізувати можливі підходи щодо їх вирішення.

Постановка задачі: на основі аналізу динаміки зміни кількісних показників основних видів ресурсів комерційних банків визначити можливі шляхи їх збільшення.

Результати. За останні роки в структурі ресурсів банків склалися наступні тенденції. По-перше, у до кризовий період закріпилася тенденція до збільшення залишків на рахунках фізичних осіб. Це відбувається завдяки росту доходів населення, зрушеннями в осядній поведінці домашніх господарств, а також у певному

збільшенні довіри населення до банківської системи. Вклади населення почали займати вагоме місце в формуванні ресурсної бази банків. По-друге, зростали кошти юридичних осіб в структурі ресурсів банку, що також позитивно впливало на ресурсну базу банку. Одночасно помітно зростала динаміка випущених банком боргових зобов'язань.

Не дивлячись на закріплення у до кризовий період позитивних тенденцій в динаміці та структурі ресурсів банків, не втратили своєї актуальності невирішені проблеми. До них в першу чергу відноситься низький рівень ресурсної бази та перевага коротких пасивів. Це робить банківський сектор підданим ризику втрати ліквідності, підвищенню кредитного та ринкового ризику. В результаті цього банки мають обмежені можливості кредитувати не фінансовий сектор економіки та населення, забезпечувати достатній рівень довіри клієнтів та вкладників.

Негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників вимагає створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Розглянемо структуру ресурсів банківської системи України у 2004-2008 роках (табл.1) [5].

Таблиця 1. Динаміка пасивів банківської системи України (тис. грн.)

Показники	2004	2005	2006	2007	2008
Власного капіталу	18421431	25450853	42566109	69578274	119263048
Зобов'язання	115926449	188427129	297613179	529817828	806823449
Пасиви	134347880	213877982	340179288	599396103	926086497

Наведені дані (табл.1) свідчать про абсолютне зростання обсягів ресурсів банківської системи України: від 134 млрд. грн. у 2004 році до 926 млрд. грн. у 2008 році. Як бачимо, головним джерелом ресурсів комерційних банків є залучені та запозичені кошти, які становлять близько 88% загального обсягу ресурсів, що в цілому відповідає світовій банківській практиці.

Незважаючи на це, важливу роль в ефективній діяльності комерційного банку відіграють власні ресурси. Найважливіше значення віддається власному капіталу, який використовується для захисту вкладників і кредиторів та покриття збитків від банківських операцій [1]. Роль власних ресурсів у діяльності комерційних банків дуже велика, оскільки за їх рахунок фінансується придбання будівель, меблів, організаційної техніки та інше [3].

Власний капітал банків за чотири роки зріс на 100841617 тис. грн., майже в 6,5 рази, зобов'язання банку зросли на 690897000 тис. грн., тобто в сім разів, а пасиви банку зросли також майже в сім разів, що складає 791738617 тис. грн. [6].

- Значний приріст власного капіталу українськими банками в останні часи вказує на позитивну динаміку, але все одно капітал наших банків на багато менший за капітал зарубіжних. Тому його нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку.

Велика частина ресурсів банку утворюється за рахунок депозитних ресурсів – коштів, розміщених у банку для збереження та використання з наступною виплатою відсотків вкладникам.

Розглянемо динаміку основних видів ресурсів комерційних банків України за п'ятирічний період (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка основних видів ресурсів комерційних банків України (тис. грн.)

Показники	2004	2005	2006	2007	2008
Кошти банків	20350517	31998665	76644665	168624018	320838288
Кошти юридичних осіб	45163511	73510800	95793690	152402483	220411536
Кошти фізичних осіб	45771110	73583250	107135297	165986680	216315201

З таблиці видно, що спостерігається тенденція до зростання коштів банків в сукупних зобов'язаннях, за п'ятирічний період - збільшення в 15 разів.

Найбільшу питому вагу всіх зобов'язань банку займають кошти юридичних та фізичних осіб, тому їх зростання в пасивах банку надає більші можливості банку для своїх активних операцій. Динаміка свідчить про збільшення цих статей в обсязі зобов'язань банку. Кошти юридичних осіб постійно збільшуються за останні роки вони зросли майже в 5 раз.

Частка коштів фізичних осіб в кожному році значно зростає, випереджаючи кошти юридичних осіб, виключенням став 2008 рік, причиною цього стала всесвітня криза, а також мораторій Національного банку України на дострокову видачу депозитів, що підірвало довіру населення до банківського сектору за останній рік. Про те кошти фізичних осіб залишається надійним джерелом ресурсної бази банку, оскільки їх ріст склав 30% порівняно з попереднім роком.

Необхідно зазначити, що з розвитком банківської системи України виникають нові форми і види депозитних рахунків, які необхідно класифікувати для Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Йдеться про різноманітні ощадні сертифікати, спільні рахунки, накопичувальні пенсійні рахунки, інвестиційні рахунки, стосовно яких у законодавстві слід чітко обумовити форму гарантування у випадку банкрутства банку. Ці питання необхідно вирішувати в міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність фонду була якомога ефективнішою.

Рішення про збільшення гарантованої суми відшкодування до 150 тис. грн. суттєво стимулює зацікавленість вкладників у зберіганні грошей в банках.

Світова практика свідчить, що заощадження приватного сектору є важливим джерелом фінансування не тільки економіки, а й дефіциту державного бюджету. В період криз національного виробництва вони становлять вагомий чинник економічного зростання.

Вирішити проблеми економіки України без залучення іноземного капіталу можна лише за умов впровадження нових ефективних методів роботи щодо залучення коштів приватного сектору та ефективного їх розміщення.

Комерційним банкам слід звернути увагу не тільки на цінові методи при залученні депозитів, а на нецінові, серед яких реклама, поліпшений рівень обслуговування, розширення спектра пропонованих банком послуг, комплексне обслуговування, додаткові види безкоштовних послуг, розташування філій у місцях максимально наближених до клієнтів, пристосування графіка роботи до потреб клієнтів.

Висновки. нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку.

Для збільшення власного капіталу банку можна застосувати наступні заходи:

- обмеження можливостей зростання ризикових активів при збереженні їх структури або при зміні їх структури завдяки впровадженню операцій із невисоким ступенем зважування активів на ризик;

- обмеження зростання ризикових активів шляхом продажу балансових активів;

- дивідендна політика, яка дає змогу підвищити ринкову ціну акцій банку і продати додаткові акції за вищими цінами;

- залучення нових акціонерів;

- залучення коштів на умовах субординованого боргу;

- злиття деяких банків з метою збільшення банківського капіталу та капіталізації прибутку. Але при цьому має чітко діяти антимонопольне законодавство, яке б захищало надійні та прибуткові банки малого розміру й запобігало б примусовому поглинанню малих банків великими.

Необхідно зазначити, що одним з напрямків збільшення депозитної бази банку є розробка та впровадження нових видів депозитних рахунків та поліпшення рівня обслуговування клієнтів.

Для якісного управління депозитними ресурсами комерційним банкам необхідно вирішити наступні завдання: по-перше, визначити найбільш вигідних клієнтів, тобто клієнтів, які забезпечать більшу стабільність депозитної бази та більш високий залишок на своєму рахунку; по-друге, визначити кількість клієнтів, яких необхідно залучити для підтримання заданого обсягу депозитної бази; по-третє, проводити роботу щодо залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, однак продовжувати утримувати старих клієнтів; по-четверте, проводити гнучку цінову політику в розрізі окремих клієнтів.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку мають бути питання розробки та оптимізації ресурсної політики українських комерційних банків.

Список використаних джерел:

1. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – С. 242.
2. Дзюблук О. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків // Банківська справа. – 2008. - №5. – С. 38-46.
3. Гринько О., Хохлов В. Прогнозування ресурсів банківських установ // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 30-36.
4. Могильницька М.П. Аналіз та оцінка ресурсної бази банків України // Регіональна економіка. – 2007. - №4. – С. 127- 133.
5. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2009 р. // Вісник НБУ. – 2009. - №2. – С. 59.
6. Піддубний В. Світова торгівля та українські банківські ресурси // Фондовий ринок. – 2008. – №23. – С. 26-32.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2009 р.

